

**“БУРХАН БАГШИЙН ИХ ДҮЙЧИН ӨДӨР”-ИЙГ ТЭМДЭГЛЭДЭГ
ГАДААДЫН ЗАРИМ УЛС ОРНУУДЫН ТАЛААРХ МЭДЭЭЛЭЛ, ЛАВЛАГАА**

Д.Жигваагүнсэл

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ТОЙМ

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ:

- *Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг хэрхэн тэмдэглэдэг тухай*
- *Хууль эрх зүйн зохицуулалт*

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Удиртгал

Энэхүү мэдээлэл, лавлагаанд гадаадын зарим улс орнуудад “Бурхан багшийн их дүйчин өдөр”-ийг хэрхэн тэмдэглэдэг тухай болон хууль эрх зүйн зохицуулалтын талаарх мэдээллийг авч үзлээ.

Судалгаанд Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг өргөн дэлгэр тэмдэглэдэг улс орнууд болох Энэтхэг, Шриланка, Непал, Бангладеш, Бутан, Индонез, Сингапур, Тайланд, Камбож, Лаос, Малайз, Мьянмар, Хятад, Япон, Өмнөд Солонгос, Вьетнам зэрэг орнуудыг хамруулсан болно.

Судалгааны тойм

Дэлхийн улс орнуудад тэр дундаа бурханы шашинтай, эсхүл бурханы шашны уламжлалтай орнуудад Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг өнө эртнээс өргөн дэлгэр тэмдэглэж иржээ.

“Их дүйчин өдөр” (Весак)-ийг олон улсад тэмдэглэх тухай санаачилгыг⁴⁰ анх 1950 онд Шриланкад зохион байгуулагдсан Дэлхийн буддистуудын анхдугаар чуулганаас (World Fellowship of Buddhists) дэвшүүлж байжээ. Улмаар 1999 онд НҮБ-ын 54/115 дугаар Ерөнхий Ассамблейн тогтоол⁴¹-оор энэ өдрийг олон улсын тэмдэглэлт өдөр болгосон байна.

Судалгаанд хамруулсан ихэнх улс орнуудад Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг албан ёсны бүх нийтийн баяр, амралтын өдөр болгон тэмдэглэдэг бөгөөд холбогдох хууль тогтоомждоо энэ өдрийг албан ёсны амралтын өдөр байхаар зохицуулсан байна. Зарим улс оронд уг баярыг тэмдэглэж ирсэн хэдий ч бүх нийтээр амардаггүй. Тухайлбал:

Бүх нийтийн баяр, амралтын өдөр болгон тэмдэглэдэг улс орнууд	Тэмдэглэдэг ч бүх нийтээр амардаггүй улс орнууд ⁴²
Шриланка, Индонез, Бутан, Непал, Өмнөд Солонгос, Бангладеш, Малайз, Сингапур, Тайланд, Мьянмар, Энэтхэг, Лаос	Япон, Хятад, Вьетнам,

Энэ өдрийг бүх нийтийн баяр, амралтын өдрийн хэмжээнд тэмдэглэдэг дээрх улс орнууд нь ихэвчлэн бурханы шашны өнө эртний уламжлалтай улсууд байна. Харин Хятад, Вьетнам зэрэг улсууд нь улс төрийн дэглэмийн нөлөөгөөр зөвхөн сүм хийдүүд, сүсэгтэн олон нь тэмдэглэн өнгөрүүлдэг байна.

Бурхан багшийн их дүйчин өдөр нь билгийн тооллын зуны эхэн сарын шинийн 15-ны өдөр тохиодог боловч билгийн тооллын цаглавар тооцооллын төв цэг, уур амьсгалын нөхцөл байдал, цагийн бүсчлэл зэргээс хамааран энэ өдөр нь улс орон бүрт аргын тооллын харилцан адилгүй өөр өөр өдөрт болдог байна.

Бурхан багшийн дүйчин өдөр буюу Весак өдрийн албан ёсны нэр нь эртний

⁴⁰ <http://wfbhq.org/general-conference-detail.php?id=015000018>

⁴¹ 54/115. International recognition of the Day of Vesak at United Nations Headquarters and other United Nations offices- <https://undocs.org/A/RES/54/115>

⁴² Өөрөөр хэлбэл, тэмдэглэлт өдөр байна.

Энэтхэгийн билгийн тооллын 4-5 дугаар сарыг нэрлэх Весакха (пали хэлээр “Весакха”, санскрит хэлээр “вайшакха”) хэмээх нэр томьёоноос үүсэлтэй. Их хөлгөний ёс, уламжлалд энэ өдрийг санскритаар “вайшакха” гэх бөгөөд үндэстэн бүрт ялимгүй өөрөөр тухайлбал, Буддхо Пурнима (Ассам), Буддхо Пурнима, эсхүл Буддхо Жоёонти (Бенгали), Дүйчэн Азом (Зонхо буюу Бутан хэлээр), Касоны тэргэл сартай өдөр (Мьянмар), Сагадаваа (Төвөд) гэх мэтчилэн нэрлэдэг байна.

Дээрх улс орнууд энэ өдрөөр ихэвчлэн мөргөл хийх, бурхан шүтээнд залбирал үйлдэх, мацаг барих, согтууруулах ундаа хэрэглэхгүй, худалдахгүй байх, бие, хэл, сэтгэлийн аливаа муу үйлийг тэвчих, өглөг хандив өгөх, бусдад туслах, энхтайвны жагсаал цуглаан хийх, мод тарих, цэвэрлэгээ хийх зэргээр нийгэм, олон нийтийг хамарсан сайн үйлсийг дэлгэрүүлдэг байна. Учир нь тухайлан энэ өдөр үйлдсэн буян асар ихээр арвиждаг гэж үздэг. Зарим улс оронд тухайлбал, Шриланкад эдгээр өдрүүдэд согтууруулах ундаа, мах зарахыг хориглох ба нядалгааны газруудын үйл ажиллагааг түр зогсоодог бол Лаост энэ баярын өдрөөр ёслолын бүжиг, яруу найраг, баярын парад жагсаал, гүн бясалгал, театрчилсан тоглолт, хүүхэлдэйн жүжиг, үзүүлбэр зэрэг олон үйл ажиллагааг явуулахаас гадна пуужингийн фестиваль зохион байгуулдаг байна.

(Дэлгэрэнгүйг судалгааны хэсгээс үзнэ үү)

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

Бурхан багшийн их дүйчин өдөр гэдэг нь Шагжамүни бурханы лагшин мэндэлсэн, төгс гэгээрлийн хутгийг⁴³ олсон, нирваан дүрийг үзүүлсэн⁴⁴ гурван их өлзийт үйлс тохиосон өдөр юм. Энэ өдрийг бурханы шашинтай болон бурханы шашны уламжлалтай орнууд өнө эртнээс тэмдэглэж иржээ.

Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг хэрхэн тэмдэглэдэг тухай:⁴⁵

Бурхан багшийн их дүйчин (Весак) өдөр нь билгийн тооллын зуны эхэн сарын шинийн 15-ны өдөр тохиодог бөгөөд билгийн тооллын цаглавар тооцооллын төв цэг, уур амьсгалын нөхцөл байдал, цагийн бүсчлэл зэргээс хамааран энэ өдөр нь аргын тооллын өөр өөр өдрүүдэд тохиодог байна. Тавдугаар сард ихэвчлэн тэргэл сартай өдөр 1 удаа тохиодог боловч тэргэл сартай өдрүүдийн хооронд 29.5 өдөр байх тул тухайн сард хоёр удаа тохиох нь бас бий. Тиймээс хэрвээ 5-р сард тэргэл сартай өдөр хоёр тохиовол Шриланка, Камбож, Малайз зэрэг орнуудад Весак өдрөө эхэлж тохиосон тэргэл сартай өдөр нь тэмдэглэдэг. Жишээлбэл: судалгаанд хамруулсан орнууд 2019 онд дараах өдрүүдэд тэмдэглэжээ:

Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг 2019 онд тэмдэглэсэн байдал

Улс орнууд	Тэмдэглэсэн хугацаа
Тайланд, Непал, Бангладеш, Энэтхэг Мьянмар, Шриланк, Камбож	5 сарын 18
Индонез, Малайз, Вьетнам, Сингапур	5 сарын 19
Хятад	5 сарын 12
Бутан	6 сарын 17
Япон	4 сарын 8

Мөн бурханы шашин анх Энэтхэгээс өөр бусад улс үндэстнүүдийн дунд дэлхийн шашин болтлоо дэлгэрэхдээ тэдгээрийн уламжлалт зан заншил, соёлын хөрсөнд идээшсэн тул энэ өдрийг тэмдэглэх ёс заншил улс орон бүрт ялимгүй өөр өөр байна. Тухайлбал:

Японд Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг Ханамацури (hanamatsuri-花祭), Канбуцуе (Kanbutsue-灌仏会), Гоутане (Goutan'e-降誕会), Бусшоуе (Busshoue-仏生会), Ёкубуцуе (Yokubutsue-浴仏会), Рюгэ (Ryuge'e-龍華会), Ханаешики (Hanaeshiki-花会式) гэхчлэн нэрлэх ба Бурхан багшийн төрсөн өдөр тэнгэрт есөн луу тодорч түүний дээрээс рашааны хур буулгасан гэсэн домогт үндэслэн Хятадын цаг тооны бичгийн 4-р сарын шинийн 8-ны өдөр тэмдэглэдэг байжээ. Орчин үед Японы Мейжигийн үеэс эхлэн нарны цаглавар буюу аргын тооллыг албан ёсоор хэрэглэж эхэлсэнтэй холбоотойгоор жил бүрийн 4-р сарын 8-ны өдрийг “Бурхан багшийн төрсөн өдөр” хэмээн тэмдэглэдэг болсон байна.

Японд энэ өдрөөр гол төлөв бурхан багшийн баримал дүрийн дээр тусгайлан бэлтгэдэг цай өргөх зан үйлийг үйлдэнэ. Сүм хийд тэргүүтэн шашны газрууд нь сүсэгтнүүд болон санваартнууддаа зориулсан ном ёслолыг үйлдэцгээнэ. Бүх

⁴³ Төгс гэгээрлийн хутаг- хилэнц нүгэл бүхнийг ариусган, орчлонгийн зовлонгоос гэтлээд, энэрэл нигүүлсэл хийгээд бодийн сэтгэлийг төгс боловсруулж, хамгийг илт мэдэгч билиг билгүүнийг олохыг хэлнэ.

⁴⁴ Нирваан дүрийг үзүүлэх- Бурхан багш тэргүүтний нас барахыг “нирваан дүрийг үзүүлэх” гэж өгүүлдэг уламжлалтай. Үүнийг мөнх бусын тухай сургаалыг үлгэрлэн харуулж буй ном гэж үзнэ.

⁴⁵ <https://en.wikipedia.org/wiki/Vesak>

нийтээр амардаггүй юм байна.

Непал улсад Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг “Буддха Жаяанти” гэж нэрлэх бөгөөд улс орон даяар өргөн дэлгэр, ялангуяа Бурхан багшийн лагшин мэндэлсэн Лүмбүни цэцэрлэг болон Катманду дахь Сваяамбху⁴⁶ - “Сармагчны сүм” гэж алдаршсан сүмд олноороо цуглан тэмдэглэдэг. Сваяамбху суварган сүмийн гол үүд зөвхөн энэ өдөрт л зориулж нээгддэг тул Катмандугийн өнцөг булан бүрээс төдийгүй газар бүрээс хүмүүс ирж баярын ёслолд оролцоно. Энэ өдрийг бүх нийтийн амралтын өдөр болгон тэмдэглэдэг бөгөөд энэ өдөр сүсэгтнүүд бурханд мөргөх, залбирал үйлдэх, ном айлдвар сонсох ба бурхан шүтээнд цэцэг, зул, хүж тэргүүтэн тахил, өргөлийн зүйлсийг өргөж болно. Мөн өнчин ядууст хоол хүнс, хувцас өгч, сүм хийд, сургуулиудад мөнгөн хандив өргөх зэргээр өргөн дэлгэр тэмдэглэдэг.

Шри Ланкад Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг Весак (аргын тооллоор гол төлөв 5-р сард тохионо) сарын шинийн 15-ны өдөр шашин, соёлын баяр ёслол хэмээн үзэж шашны ёс харгалзахгүйгээр 7 хоногийн (2019 оныг хүртэл 5 өдөр тэмдэглэдэг байсан. Өнгөрсөн 5-р сарын 17-21 өдрүүдэд төлөвлөгдсөн энэ баярыг Шриланкийн Засгийн газраас аюулгүй байдлыг хангах учир шалтгаанаар 2 өдөр (5-р сарын 17, 18 өдрүүдэд) тэмдэглэхээр хязгаарласан. Энэ нь урьд өмнөхөн нь 4-р сарын 21-нд Коломбо дахь Христийн сүмд бөмбөг тэсэлсний улмаас 250 гаруй хүн нас барсантай холбоотой) туршид тэмдэглэдэг.

Тус баярын өдрүүдэд (долоо хоногийн турш) согтууруулах ундаа болон мах худалдаалахыг хориглож, нядалгааны газруудын үйл ажиллагааг түр зогсоодог. Баяр тэмдэглэх зан үйл нь шашин номын үйл болон өглөг үйлдэх зэргээс бүрдэнэ. Коломбо, Канди, Галле хотууд зэрэг газар сайгүй Бурхан багшийн урд төрлийн тухай (“Үлгэрийн далай” (Jataka tales)-гаас сэдэвчилсэн) үзүүлсэн “тхоранас” хэмээх цахилгаан гэрэлтүүлэг бүхий самбар, чимэглэл, хөшөө зэргийг өглөгийн эзэд, шашны нийгэмлэг, аж ахуйн нэгжүүдийн өргөл хандиваар бүтээн байрлуулна.

Үүнээс гадна “Весак күүдү” хэмээгдэх өнгөт дэнлүүг гэрийн болон гудамжны дагуу өлгөж чимэглэдэг байна. Эдгээр гэрлээр бурхан, ном хийгээд хуврагийн чуулганы гэрэл гэгээг бэлгэдэнэ. “Дансаалас” хэмээх сүсэгтнүүд хаа сайгүй хоол хүнсний асруудыг байгуулж, гудамжаар зорчигсдыг идээ ундаа, мөхөөлдөс тэргүүтнээр үнэ төлбөргүй дайлна. Олон нийтийн байгууллага, аж ахуйн нэгжүүд болон төр, засгийн байгууллагуудын төлөөлөгчид “Бхакти гий” (bhakti gee) хэмээх залбирал, мөргөлийн дууг дуулцгаадаг байна.

Өмнөд Солонгост Бурхан багшийн төрсөн өдрийг Солонгосын билгийн тооллын 4-р сарын шинийн 8-ны өдөр тэмдэглэдэг нь Хонконг, Макао, Вьетнам улсуудынхтай давхцдаг байна. Энэ өдрийг солонгосчууд “Сеока тансинил” (석가탄신일-Бурхан багшийн мэндэлсэн өдөр), эсхүл “Бучеоним осин нал” (부처님 오신 날- Бурхан заларсан өдөр) гэхчлэн нэрлэх бөгөөд бүх нийтийн албан ёсны амралтын өдөр байдаг. Эдүгээ тус улсын соёлын томоохон баяруудын нэг болсон энэхүү өдрөөр олон зуун мянган лянхуа цэцгийн дүрст дэнлүүгээр сүм хийдийг төдийгүй гудамж талбайг хүртэл бүтэн сарын туршид чимэглэнэ. Мөн сүм хийдүүд мөргөлчид

⁴⁶ Сваяамбху: Swayambhunath – манай “соёмбо” гэдэг үгтэй гарвал болон утга нэгтэй. “Өөрөө гарсан” гэсэн үг.

сүсэгтнүүдэд үнэ төлбөргүй зоог өргөдөг. Өглөөний цай болон өдрийн хоолонд өргөдөг гол зоог нь санчэ бибимпап (**sanchae bibimbap**) байна. Бусад улс орнуудынхтай адил өглөг өгөх, номын үйлд шамдах, буян хийх, нүглийг тэвчих, бусдад туслах, мөргөл хийх, бясалгал үйлдэх зэрэг зан үйлийг мөн хийдэг.

Лаост энэ өдрийг Виксакха Боукса (Vixakha Bouxa festival) баяр гэх бөгөөд энэ нь Тайчуудын Висакха пужа буюу Бурхан багшийн дүйчин өдрийн хурал номын үйлийн Лаос хувилбар юм. Эдгээр нь хоорондоо их төстэй. Бурхан багшийн мэндэлсэн, гэгээрсэн хийгээд нирваан дүр үзүүлсэн өдрүүд бүгд энэ өдөрт тохиосон хэмээн үздэг. Энэ өдөр нь тухайн улсын баримталдаг билгийн тооллын Весак буюу 5 дугаар сар орчимд болно. Энэхүү баяр нь ёслолын бүжиг, яруу найраг, баярын парад жагсаал, гүн бясалгал, театрчилсан тоглолт, хүүхэлдэйн жүжиг, үзүүлбэр зэрэг олон үйл ажиллагаанаас бүрдэнэ. Виксакха Боукса баярын нэгэн том бүрэлдэхүүн хэсэг нь “Боун Банг Фэй” хэмээх пуужингийн фестиваль юм. Тухайн сар нь (5 сар) жилийн хамгийн халуун хуурай улирал байдаг учраас гар аргаар хийсэн том пуужингуудыг хөөргөдөг нь тэнгэрээс хур бороо хайрлахыг хүсэж байгаа утга учиртай. Уламжлалт ёсоор лам хуврагууд хулс модны хөндийд дарь зэрэг бодисыг дүүргэн пуужин хийдэг байсан бол орчин үед жирийн хүмүүс хийх болсон ба хэн нь хамгийн өнгө үзэмжтэй, хурдтай, өндөрт хөөрөх пуужин бүтээснийг шалгаруулах уралдаан тэмцээн хүртэл зохион байгуулдаг болжээ. Энэхүү фестиваль нь Тайланд болон Лаос Улсын хил хоорондох Мекхонг мөрний хоёр эрэг дээр зохион байгуулагддаг тул заримдаа хоёр улсын багууд тэмцээн зохион байгуулж өрсөлддөг ажээ. Энэ нь гадны жуулчид зорин ирж үздэг алдартай үйл ажиллагааны нэг болсон байна.

Вьетнамд Бурхан багшийн мэндэлсэн өдөр нь 1975 оноос өмнө Өмнөд Вьетнамын бүх нийтийн баяр ёслол, амралтын өдөр байсан бөгөөд энэ өдөр асар олон тооны гэрэлт дэнлүү хөөргөдөг, дэнлүүт жагсаал хийдэг байжээ. Гэвч Сайгон умард Вьетнамд эзлэгдсэнээс хойш бүх нийтийн баяр ёслол байхаа больсон ч, 2000-аад оноос хойш энэ баяр улс орон даяар дахин сэргэж эхэлсэн байна. Бурхан багшийн дүйчин өдрийг жил бүр сүм хийд, сүсэгтнүүд нь тэмдэглэдэг бөгөөд 2008, 2014, 2019 онуудад олон улсын төлөөлөгчдийг хүлээн авч өргөн хэмжээнд зохион байгуулжээ.

Малайзад бурханы шашинтнууд Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг тэмдэглэдэг. Тэд өглөө эртлэн сүм хийдэд ирж найман бацаг сахилыг (*амь таслах, хурьцал үйлдэх, дуу дуулах, бүжиг бүжиглэх, гоёл чимэглэл зүйх, өндөр суудалд суух зэргийг тэвчинэ*) сахина. Өнчин, ядууст өглөг хандив өгөх, тахил өргөх, ном унших, залбирал үйлдэх зэрэг зан үйлийг үйлдэнэ. Хэдийгээр Үндсэн хуульдаа Исламын шашинт улс гэж заасан боловч Бурхан багшийн дүйчин өдрийг бүх нийтийн баяр, амралтын өдөр болгон тэмдэглэдэг байна.

Бангладешт бурханы шашинтнуудын хамгийн чухал тэмдэглэлт өдрүүдийн нэг нь Бурхан багшийн дүйчин өдөр юм. Бангла хэлээр энэ баярыг “Буддхо Пурнима” гэнэ. Бангладешт Читтагонг, Дхака болон бусад бурханы шашны дурсгалт газруудад амьдардаг хүмүүс нь тэмдэглэдэг хэдий ч энэ өдөр нийтийн баяр, амралтын өдөр байна.

Индонезид энэ өдрийг бүх Индонез даяар “Вайсак өдөр” хэмээн нэрлэж

тэмдэглэцгээнэ. Боробудур хэмээх газарт олон мянган хуврагууд хуран чуулж ном унших, бясалгал үйлдэх, Прадаксина хэмээх сүмийг гороолох зан үйл, ёслолуудыг үйлддэг. Энэ нь бурханы шашны сүм хийдүүдэд үзүүлж буй хүндэтгэлийн хэлбэр юм. Энэхүү онцгой чухал өдөр лам хуврагууд эгэл дарууг бэлгэдэх ариун ус савлаж, гэгээрлийг бэлгэдэх зулыг өргөн газар газарт түгээнэ. Мөн лам хуврагууд “Пиндапада” нэрт зан үйлд оролцох ба энэ нь сүсэгтэн олноос лам хуврагуудад өглөг, хандив өргөх зан үйл юм. Хэдийгээр Индонез нь албан ёсоор исламын улс боловч бурханы шашин, хиндү шашин шүтдэг ард иргэд олонтой (1,7 сая бурханы шашинтнуудтай) тул Вайсак өдрийг 1983 оноос хойш бүх нийтийн баяр, амралтын өдөр болгон тэмдэглэж иржээ.

Сингапурт сүсэгтэн олны удаа дараагийн санал хүсэлтийг харгалзан үзэж 1955 оноос Христийн шашны үүсэлтэй “ариун сүнсний даваа гараг” (Whit Monday) хэмээх баярыг халж Бурхан багшийн дүйчин өдрийг бүх нийтийн баяр, амралтын өдөр болгосон байна. XX зууны эхэн үед Сингапурт Бурхан багшийн дүйчин өдрийг Цейлоны арлаас нүүж ирсэн хүмүүсийн дунд тэмдэглэдэг байсан бол дэлхийн II дайны дараа Сингапурын Буддист Ассоциациас тэргүүлэн Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг бүх нийтийн баяр, амралтын өдөр болгох санал хүсэлтийн хөдөлгөөнийг өрнүүлсний улмаас 1954 оноос эхлэн нийтээр тэмдэглэх болжээ.

Энэтхэгт энэ өдрийг “Буддха Жаяанти” буюу “Бурхан багшийн мэндэлсэн өдөр” хэмээн бүх нийтээрээ тэмдэглэдэг уламжлалтай. Бурханы шашинтнууд энэ өдөр сургаал ном сонсох, хэлэлцэх, уншихаас гадна бүтэн өдрийн туршид цагаан өмсгөл өмсөж, цагаан хоол хүртэнэ. Энэчлэн шувуу, хорхой шавьж, бусад амьтдыг хэдэн зуу, мянгаар нь гэтэлгэх үйлийг (сэтэрлэх гэж ярьдаг. “Цэ-тор” буюу “насны тотгороос гэтэлгэх” гэдэг.) үйлдэцгээнэ. Энэ нь аюулгүйн өглөгийг үйлдэж, буян хурааж буй үйл юм. Зарим сүсэгтнүүд энэ дүйчин буюу өлзийт сайн өдрүүдэд Их хөлгөний найман бацаг сахилыг (*амь таслах, хурьцал үйлдэх, дуу дуулах, бүжиг бүжиглэх, гоёл чимэглэл зүйх, өндөр суудалд суух зэргийг тэвчинэ*) хүртэж нэгэн өдрийн турш ариун ёс суртахуун, зан төлөвийг дадуулдаг байна. Өнчин, ядуу, өтгөс буурлуудад тусалж, халамжийн байгууллагуудад мөнгөн хандив, хоол хүнс, хувцас хэрэглэлийг хандивлана. Торонд хоригдсон амьтдыг худалдан авч чөлөөлдөг. Засгийн газрын байгууллагууд, шуудангийн албад, банкууд энэ өдрөөр амарна. Харин дэлгүүр хоршоо, бусад бизнесийн байгууллагууд амарч, эсхүл ажиллах цагаа багасгаж болно. Ихэнх орон нутгийнхан шашны ёслолд оролцохоор зорчдог тул нийтийн тээвэр амардаггүй байна.

Бутанд Бурханы шашин нь Үндсэн хуулиараа төрийн шашин байдаг. Тиймээс бурханы шашны баярыг улс орон даяар ёслол төгөлдөр тэмдэглэнэ. Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг Бутанд “Бурхан багшийн нирваан дүрийг үзүүлсэн өдөр” хэмээн тэмдэглэхээс гадна Бурхан багшийн тэнгэрийн орноос заларсан өдөр, Анхдугаар номын хүрдийг эргүүлсэн өдөр зэргийг мөн тэмдэглэдэг байна. Эзэн хааны төрсөн өдрөөс гадна ширээнд залагдсан өдөр, Врүгва гаржүдийн ёсны их багш нар болох гурав болон дөрөвдүгээр дүрийн Врүг Жалбой нарын мэндэлсэн өдөр, Ловон Бадмажунайн мэндэлсэн өдөр, Тимпү Их Цэжү хурал зэрэг бурханы шашны холбогдолт баяруудыг бурханы шашинт ард түмний нэгэн адилаар номын ёсоор нь тэмдэглэдэг бөгөөд эдгээр өдрүүдэд ном унших, бясалгал үйлдэх, мөргөл

хийх зэрэг зан үйлийг хийдэг уламжлалтай.

Монгол Улсад 1990-ээд оноос эхлэн Гандантэгчинлин хийдэд Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг тэмдэглэж ирсэн. 2003 онд Засгийн газрын 163 дугаар тогтоолоор “Тэмдэглэлт өдрийг тэмдэглэх журам”-ыг батлан, уг тогтоолын 11-рт Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг оруулсан байна. Сүүлийн жилүүдэд энэ өдрөөр Бурханы шашны олон байгууллага, сүсэгтнүүд Гандантэгчинлин хийдээс Сүхбаатарын талбай хүртэл шашны сүрт жагсаал зохион байгуулах, төв талбай дээр нийтийн бясалгал үйлдэх, сайн дурын ажил хийх зэргээр тэмдэглэдэг болсон. Ингэхдээ нийслэлийн засаг захиргаанаас зөвшөөрөл авдаг байна. Түүнчлэн энэ өдөр сүсэгтэн олон муу бүхнийг цээрлэн “их хөлгөний найман бацаг сахил” хэмээх нэгэн өдрийн сахилыг сахих, мацаг барих, маань тарни унших, бусдад өглөг өгөх, нийгмийн туст ажилд оролцох гэх зэрэг маш олон арга хэлбэрээр буян номын үйлд шамддаг уламжлалт тогтжээ. Энэ нь хүмүүнлэг энэрэнгүй ёсыг дээдэлсэн, өв соёлоо хойч үедээ уламжлуулсан, бусдад туслах буянт үйлсийг сурталчилсан, монголын шашин, соёлын нэгэн чухал үйл ажиллагаа юм.

Хууль эрх зүйн зохицуулалт:

“Их дүйчин өдөр”-ийг олон улсад тэмдэглэн өнгөрүүлэх тухай уриалгыг⁴⁷ анх 1950 онд Шриланка-д зохион байгуулагдсан Дэлхийн буддистуудын анхдугаар чуулганаас (World Fellowship of Buddhists) дэвшүүлсэн байна. Энэхүү чуулганаас гаргасан уриалгын утга нь: *“Дэлхийн Бурханы шашинтнуудын энэхүү чуулганаас Балбын сүр жавхлант их хааны шинийн арван тавны Весак өдрийг Балбын нийтийн тэмдэглэлт баярын өдөр болгосон өлзийт сайн үйлийг сайшааж, даган баясахын сэтгэлээр олон, цөөн хэдий тооны боловч бурханы шашинт улс орны засгийн газруудад шинийн арван тавны энэхүү өдрийг нийт хүн төрөлхтний тусыг бүтээсэн агуу их хүмүүсийн нэг хэмээн дэлхий даяар алдар нь дуурссан Бурхан багшийг хүндэтгэж “Нийтийн тэмдэглэлт баяр”-ын өдөр болгох арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхийг хүсч байна”* гэжээ.

Улмаар 1999 онд НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 54/115 дугаар тогтоол⁴⁸-оор Весак өдрийг олон улсын тэмдэглэлт өдөр болгосноор Бурхан багшийн их дүйчин өдөр (Весак өдөр) нь НҮБ-ын Нью-Йорк дахь төв байр болон бусад ялангуяа Зүүн-Өмнөд азийн улсууд дахь салбаруудад хүлээн зөвшөөрөгдсөн тэмдэглэлт өдөр болжээ.

Бурхан багшийн их дүйчин өдрийг баяр, амралтын өдөр болгон тэмдэглэдэг улс орнууд тухайн өдрийг холбогдох хууль тогтоомжид дараах байдлаар журамлан зохицуулсан байна. Тухайлбал:

Шриланкад: Үндсэн хуулийн 2-р бүлгийн 9-р зүйлд: “Шриланкийн Бүгд Найрамдах Улс нь бусад шашны энэ хуулийн 10 ба 14 (1)(е) зүйлд заасан эрхүүдийг хангахын сацуу Будда сасанаг хамгаалан дэлгэрүүлэх Төрийн үүргийн дагуу Буддизмд тэргүүлэх байр суурийг олгоно”⁴⁹ гэж заасан байдаг.

⁴⁷ <http://wfbhq.org/general-conference-detail.php?id=015000018>

⁴⁸ 54/115. International recognition of the Day of Vesak at United Nations Headquarters and other United Nations offices- <https://undocs.org/A/RES/54/115>

⁴⁹ https://www.constituteproject.org/constitution/Sri_Lanka_2015?lang=en

Тиймээс Хөдөлмөрийн хуулийн буюу Дэлгүүр ба албаны ажилтнуудын (Ажил эрхлэлт болон цалин урамшуулалын зохицуулалт) хуульд:⁵⁰ амралт авах болон чөлөө авах өдрүүдийг Долоо хоног тутмын амралт, Жил тутмын амралт, өвчин зэрэг хүндэтгэх шалтгаан бүхий чөлөө, бүх нийтийн амралт, **Шинийн 15-ны Поая амралт (Бурхан багшийн дүйчин)**, жирэмсний амралт гэж ангилсан байна. Үүнээс гадна журмын зохицуулалттай амралтуудад **“Весак шинийн 15-ны Поая өдрийн дараах өдрийн амралт”** гэж бас оруулжээ. Мөн Бурхан багшийн дүйчин өдрүүдээр амрах хуваарийг тухайн жил нь Газет сониндоо зарладаг.

Энэ тухай 1971 оны №29 Амралтын өдрийн тухай хууль⁵¹-ийн “бүх нийтийн болон банкны амралт” хэмээх 1-р хэсэгт *“Шинийн арван тавны Поая өдөр болон бүтэн сайн өдөр бүрийг а) бүх нийтийн амралтын өдөр; б) банкны амралтын өдөр болохыг үүгээр тунхагласугай”*; мөн 8 дугаар зүйлд: *“энэ хуулийн хэрэгжилтийг хангахын тулд Шинийн арван тавны Поая өдрүүд жил бүрийн аль сарын аль өдрүүдэд байх тушаалыг Газет-д хэвлэж тодорхой заана”* гэжээ.

Хуулийн “Шинийн арван тавны Поая өдрийг тэмдэглэх тухай” 2 дугаар хэсгийн Зарим аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааг зогсоох тухай 13 дугаар зүйлд:

“(1) Аливаа шинийн арван тавны өдөр буюу Поая өдөр эрхлэхийг хориглох үйл ажиллагаа:

(a) шөнийн клуб, бүжиг, цэнгээний газар;

(b) орон нутгийн болон гадаадын согтууруулах ундаагаар үйлчилдэг газрууд, согтууруулах ундааны дэлгүүр, бар, эсхүл согтууруулах ундаа худалдаалан хадгалдаг газар;

(c) аливаа морин уралдааны бооцоо тавих газар, эсхүл үүнтэй ижил төстэй мөрий бооцоот үйл ажиллагаа; эсхүл

(d) аливаа махны худалдаа.

Амьтан нядлахыг хориглосон 14 дүгээр зүйлд: “Хэн боловч шинийн арван тавны Поая өдөр худалдааны зорилгоор ямар ч амьтан нядлахгүй, эсхүл худалдаалах болон худалдахыг санал болгохгүй бөгөөд ямар ч амьтны мах зарахыг хориглоно.

Мөн 15-р зүйлд зааснаар “Соёлын асуудал эрхэлсэн яамнаас урьдчилан авсан зөвшөөрлийн дагуу үзүүлбэр, үзвэрийг ажиллуулж болно гэхчлэн тус тус зохицуулжээ.

Сингапурт: “Амралтын тухай хууль”-ийн төгсгөл хэсэгт бүх нийтийн амралтын өдрүүдийг жагсаалтаар оруулсан байна. Үүнд нийтээр амрах 10 баяр байгаагийн 7 дугаарт Весак өдөр⁵² оржээ. Бурхан багшийн дүйчин өдрийг тэмдэглэх тухайд Сингапурын “Ажил эрхлэлтийн тухай хууль”-ийн дагуу Весак өдрийг тэмдэглэх хуанлийг дараах байдлаар тооцож гаргасан байна. Үүнд:

Огноо	Гараг	Баяр
2019.05.19 Ням*		Vesak Day 2019
2019.05.20 Даваа		Vesak Day Holiday 2019

⁵⁰ Shop and Office Employees (Regulation of Employment and Remuneration) Act (No. 19 of 1954)

https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=50743

⁵¹ Holidays Act (<https://www.lawnet.gov.lk/1946/12/31/holidays-act-2/>)

⁵² <https://sso.agc.gov.sg/Act/HA1998>

2020.05.07 Пүрэв	Vesak Day 2020
2021.05.26 Лхагва	Vesak Day 2021
2022.05.15 Ням*	Vesak Day 2022
2022.05.16 Даваа	Vesak Day Holiday 2022
2023.06.02 Баасан	Vesak Day 2023
2024.05.22 Лхагва	Vesak Day 2024

(Санамж: Ням гарагт таарч буй баярын амралтын өдрүүдийг дараагийн даваа гарагаар нөхөж тэмдэглэнэ. Энэхүү хүснэгтэд заасан өдрүүд нь зөвхөн тооцоо ба албан ёсны өдрүүдийг зарласны дараа өөрчлөлт хийх боломжтой.)

Малайзад: Амралтын өдрийн тухай хууль⁵³ 1951 №369-д бүх нийтийн амралтын өдрүүдийн жагсаалтыг оруулсан байдаг. Үүний 4 дүгээрт Бурхан багшийн дүйчин өдрийг оруулжээ.

Индонезид: 2019 болон 2020 онуудад Засгийн газраас бүх нийтийн амралтын өдрийг зарласан жагсаалт⁵⁴-ын 7 дугаарт Вайсак өдөр орсон байдаг.

Бутанд: 2007 оны Хөдөлмөр болон ажил эрхлэлтийн тухай хууль⁵⁵-аар Бутан дахь ажил эрхлэлт, амралт, цалин хөлсний харилцааг зохицуулсан байдаг. Бутаны ихэнх баяр, амралтууд нь Азийн уламжлалт шашин, соёлын баярууд байдаг. Бүх ажилтнууд жилдээ наанадаж нийт 9 баяраар (Бурхан багшийн их дүйчин өдөр орно) албан ёсоор бүх нийтээр амардаг. Үүнийг тус хуулийн “Ажил, амралтын цаг” хэмээх VII бүлэгт дараах байдлаар зохицуулжээ. Үүнд:

108-р зүйл. Ажилтан жил бүр Сүр жавхлант эзэн хааны төрсөн өдөр, Үндэсний өдрийн баяруудыг оролцуулан багадаа нийт 9 баяраар⁵⁶ цалинтай (ердийн ажлын өдрийн цалингийн хэмжээгээр) амрах эрхтэй.

109-р зүйл. Ажил олгогч 108 дугаар зүйлд заасан аль нэгэн баярын өдрийг өөр нэгэн баяраар сольж амрахыг зөвшөөрч болно.

110-р зүйл. Хэрвээ ажилтан нийтийн баяр, амралтын өдрөөр ажиллах шаардлагатай бол ажил олгогч тухайн ажилтны өдрийн цалин дээр 50%-ийн нэмэгдэл цалин олгоно” гэхчлэн заасан байна.

Тайландад: Бүх нийтийн баяр, амралтын өдрүүдийг Засгийн газрын тогтоолоор⁵⁷ зохицуулах ба ихэнх баярыг улсын болон хувийн секторын аль аль нь тэмдэглэдэг. Жилд үндсэндээ 16 баяр, амралтын өдөр байдаг ч Засгийн газраас илүү олныг зарлан тэмдэглэж болно. Эдгээрийн нэг нь Весак өдөр буюу Бурхан багшийн дүйчин өдөр байна. Тайландууд энэ өдрийг Бурхан багшийн мэндэлсэн, гэгээрсэн, нирваан дүрийг үзүүлсэн өдөр гэж үзэн тэмдэглэдэг уламжлалтай.

Энэтхэгт: Баяр амралтын өдрүүдийг цөөнхийн баяр (restricted), албан ёсны (Gazetted holiday), тэмдэглэлт өдөр (observance) гэж гурав ангилах ба Бурхан багшийн дүйчин өдөр нь албан ёсны бүх нийтийн амралтын өдөр байна⁵⁸ Энэтхэгт

⁵³ http://www.kabinet.gov.my/bkpp/pdf/akta_warta/1951_12_31_act369.pdf

⁵⁴ <https://publicholidays.co.id/>

⁵⁵ The Labour and Employment Act of 2007 <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/bt/bt021en.pdf>

⁵⁶ <https://publicholidays.asia/bhutan/2019-dates/>

⁵⁷ "กำหนดเวลาทำงานและวันหยุดราชการ: วันหยุดราชการประจำปี (Designation of public workdays and holidays: annual public holidays)". Secretariat of the Cabinet website (in Thai). Archived from the original on 16 January 2014. Retrieved 20 April 2012).

⁵⁸ <https://www.timeanddate.com/holidays/india/>

нийт 66 баяр, тэмдэглэлт өдөр байгаагаас 17 нь албан ёсны баяр, амралтын өдөр байдаг. Эдгээр баяр амралтын өдрийг 1881 оны “Хэлэлцэн тохиролцох арга хэрэгслүүдийн тухай хууль” (the Negotiable Instruments Act, 1981)- д үндэслэн зарлана. Энэ нь гол төлөв Засгийн газар ба түүний албад, банкинд хамааралтай. Харин аж үйлдвэр, хувийн сектор болон бусад аж ахуйн нэгжүүдэд шууд мөрдөхгүй байж болно.

Лаост: 1994 оны Хөдөлмөрийн тухай хуульд зааснаар Нийтээр тэмдэглэх баярын өдрийг Засгийн газраас тогтооно гэжээ. 2019 оны нийтээр тэмдэглэх баяр, тэмдэглэлт өдрийн жагсаалтад⁵⁹ Весак өдрийг бүх нийтийн амралтын өдөр байна гэж тэмдэглэсэн байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

---

⁵⁹ <https://www.timeanddate.com/holidays/laos/visakhabousa-day>

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- <https://en.wikipedia.org/wiki/Vesak>
- <http://wfbhq.org/general-conference-detail.php?id=015000018>
- 54/115. International recognition of the Day of Vesak at United Nations Headquarters and other United Nations offices- <https://undocs.org/A/RES/54/115>
- https://www.constituteproject.org/constitution/Sri_Lanka_2015?lang=en
- Shop and Office Employees (Regulation of Employment and Remuneration) Act (No. 19 of 1954)
https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=50743
- Holidays Act (<https://www.lawnet.gov.lk/1946/12/31/holidays-act-2/>)
- <https://sso.agc.gov.sg/Act/HA1998>
- http://www.kabinet.gov.my/bkpp/pdf/akta_warta/1951_12_31_act369.pdf
- <https://publicholidays.co.id/>
- The Labour and Employment Act of 2007
<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/bt/bt021en.pdf>
- <https://publicholidays.asia/bhutan/2019-dates/>
- "กำหนดเวลาทำงานและวันหยุดราชการ: วันหยุดราชการประจำปี" (Designation of public workdays and holidays: annual public holidays)"

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН